

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ HẢI YẾN

TRƯỜNG CA CỦA TRẦN ANH THÁI

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2018

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ HẢI YẾN

TRƯỜNG CA CỦA TRẦN ANH THÁI

Ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ, VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: TS. NGUYỄN KIẾN THỌ

THÁI NGUYÊN - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu khoa học của riêng tôi. Các nội dung của luận văn là trung thực và chưa từng được công bố trong bất cứ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Hải Yến

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành bản luận văn này, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành tới TS. Nguyễn Kiến Thọ đã trực tiếp hướng dẫn, đã tận tâm, nhiệt tình giúp đỡ tôi trong suốt quá trình nghiên cứu và thực hiện đề tài.

Nhân dịp này, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới các thầy cô giáo trong khoa Ngữ văn, khoa Sau Đại học - Trường Đại học Sư phạm (Đại học Thái Nguyên) đã giảng dạy và giúp đỡ tôi hoàn thành khóa học. Tôi cũng xin cảm ơn nhà thơ Trần Anh Thái đã cung cấp tư liệu và giúp đỡ tôi nhiệt tình trong quá trình làm luận văn.

Cuối cùng, tôi xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè và đồng nghiệp đã quan tâm, động viên giúp đỡ tôi suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Với trình độ và kiến thức hạn chế của người viết, luận văn chắc chắn không tránh khỏi những thiếu sót. Kính mong nhận được sự lượng thứ và góp ý chân thành của các thầy cô giáo cùng bạn bè đồng nghiệp đã quan tâm đến vấn đề được tìm hiểu trong luận văn. Tôi xin chân thành cảm ơn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Hải Yến

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	3
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	6
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu.....	6
5. Phạm vi nghiên cứu	7
6. Cấu trúc của luận văn	7
7. Đóng góp của luận văn	7
NỘI DUNG	8
Chương 1: TRƯỜNG CA VIỆT NAM HIỆN ĐẠI VÀ SỰ XUẤT HIỆN CỦA TRẦN ANH THÁI	8
1.1. Trường ca Việt Nam hiện đại	8
1.1.1. Khái niệm trường ca	8
1.1.2. Quá trình hình thành và phát triển của thể loại trường ca trong văn học Việt Nam hiện đại.....	10
1.1.3. Một số đặc điểm cơ bản của trường ca hiện đại Việt Nam	15
1.2. Nhà thơ Trần Anh Thái với thể loại trường ca.....	19
1.2.1. Tiểu sử nhà thơ Trần Anh Thái	19
1.2.2. Sự nghiệp sáng tác của nhà thơ Trần Anh Thái	22
1.2.3. Trần Anh Thái với thể loại trường ca.....	23
Tiểu kết	26
Chương 2: MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM VỀ NỘI DUNG CỦA TRƯỜNG CA TRẦN ANH THÁI	27
2.1. Cảm hứng chủ đạo	27

2.1.1. Khái niệm “Cảm hứng chủ đạo”	27
2.1.2. Cảm hứng chủ đạo trong trường ca Trần Anh Thái	27
2.2. Hệ thống hình tượng nghệ thuật	36
2.2.1. Khái niệm “Hình tượng nghệ thuật”	36
2.2.2. Hệ thống hình tượng nghệ thuật trong trường ca Trần Anh Thái	37
Tiểu kết	52
Chương 3: MỘT SỐ ĐẶC SẮC VỀ NGHỆ THUẬT CỦA TRƯỜNG CA	
TRẦN ANH THÁI	53
3.1. Kết cấu và thể thơ	53
3.1.1. Kết cấu	53
3.1.2. Sự phong phú, đa dạng về thể thơ	56
3.2. Ngôn ngữ và giọng điệu	61
3.2.1. Ngôn ngữ độc đáo, mang đậm dấu ấn sáng tạo của tác giả.....	61
3.2.2. Giọng điệu phức hợp, đa dạng về sắc thái.....	63
3.3. Một số biểu tượng nghệ thuật trong trường ca Trần Anh Thái	68
3.3.1. Biểu tượng lửa	68
3.3.2. Biểu tượng biển	73
Tiểu kết	76
KẾT LUẬN	77
TÀI LIỆU THAM KHẢO	81

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Vào khoảng những năm 80 của thế kỉ XX, nhất là thời kì đổi mới (sau 1986) đến nay, độc giả văn học Việt Nam đã chứng kiến sự phát triển vô cùng rộng mở và mạnh mẽ của thể loại trường ca. Tuy xuất hiện muộn hơn các thể loại khác, song trường ca đã nhanh chóng khẳng định vị thế của mình trong nền văn học Việt Nam hiện đại. Cũng bắt đầu từ đây trở đi, trường ca Việt Nam bước hẳn sang một giai đoạn mới, giai đoạn tìm tòi, biến đổi ở cả hai phương diện: nội dung và hình thức nghệ thuật.

1.2. Trường ca trước 1975 kéo dài đến 1986 (*Đợt sóng trường ca lần một*), mang đậm dấu ấn sử thi và tự sự. Âm hưởng chủ đạo của trường ca giai đoạn này là ngợi ca, tôn vinh cuộc chiến tranh của dân tộc với những tác phẩm tiêu biểu như: Bài ca chim Chơ - rao (Thu Bồn), Theo chân Bác (Tố Hữu), Mặt đường khát vọng (Nguyễn Khoa Điềm), Đường tới thành phố (Hữu Thỉnh), Những người đi tới biển (Thanh Thảo)... Những thi phẩm này thực sự đã làm thay đổi bộ mặt của trường ca nói riêng và góp phần làm phong phú thêm cho diện mạo văn học dân tộc ở giai đoạn này nói chung. Mặc dù ở giai đoạn đầu đã có rất nhiều những đỉnh cao nghệ thuật, song với tiềm năng thẩm mỹ vốn có của thể loại, trường ca vẫn thu hút được không ít các cây bút trẻ tài năng ở giai đoạn sau tham gia. Một trong số những cây bút tiêu biểu nhất đó chính là Trần Anh Thái. Theo ý kiến của nhà nghiên cứu và phê bình văn học Văn Giá, nhà thơ Trần Anh Thái được đánh giá là “*một trong ba tác giả có những đóng góp quan trọng cho thể loại trường ca khoảng 20 năm gần đây*”. Là một gương mặt tiêu biểu của trường ca Việt Nam hiện đại, Trần Anh Thái với bốn bộ trường ca “*Đổ bóng xuống mặt trời*” (1999) “*Trên đường*” (2004), “*Ngày đang mở sáng*” (2007), “*Mỗi loài hoa một mặt trời*” (2015) đã làm mới diện mạo của trường ca Việt Nam trong những năm gần đây.

1.3. Như vậy, với sự lao động miệt mài, không ngừng sáng tạo trên hành trình tìm kiếm và khai mở hơn nửa thập kỉ - người nghệ sĩ mang dáng vẻ

nghiêm cần, bình thản trước cuộc đời ấy đã thổi một luồng sinh khí mới cho thể loại trường ca trong lúc nhiều người cứ ngỡ trường ca không còn mảnh đất màu mỡ để gieo trồng và cho những vụ mùa bội thu nữa. Và nó cũng khiến cho lĩnh vực nghiên cứu phê bình trường ca rộn ràng trở lại. Tại Đại học Văn hóa Hà Nội ngày 18/01/2008 đã diễn ra buổi tọa đàm: *Nhà thơ Trần Anh Thái với thể loại trường ca*. Hầu hết tham luận của các nhà văn, nhà thơ, nhà lí luận phê bình đều tập trung khẳng định những thành công mà tác giả Trần Anh Thái đã gặt hái được. Trong đó, nhà văn Văn Giá trong báo cáo đề dẫn đã viết: “*Cũng đã lâu nền thơ ca Việt Nam mới lại chứng kiến một trường ca được viết theo cách trút tả cảm xúc và trí tuệ...*” và “*đây là cây trường ca số một của thế hệ anh*”. Nhà phê bình Chu Văn Sơn cũng khẳng định Trần Anh Thái là “*một trong những cây trường ca nổi bật nhất của đương đại*”. Có thể nói, sự có mặt của các tác phẩm trường ca Trần Anh Thái đã góp phần làm mới và tạo sự khởi sắc cho thể loại này. Cũng nhờ đó mà tình hình nghiên cứu trường ca được chú ý hơn. Tuy nhiên, thực tế cho thấy, hầu hết các công trình nghiên cứu lớn đều tập trung khai thác thời điểm rực rỡ nhất của trường ca trong giai đoạn kháng chiến chống Mỹ với các tên tuổi lớn như: Nguyễn Khoa Điềm, Thu Bồn, Thanh Thảo, Hữu Thịnh... Đó là những đại biểu lừng danh của nền thi ca chiến trận. Từ những năm 90 trở lại đây, ít có công trình nghiên cứu trường ca nào được thực hiện một cách hệ thống. Điều này ít nhiều ghi nhận một thực tế là: các cây bút trường ca lớp sau chưa thoát khỏi cái bóng của người đi trước. Dòng chảy liên tục tiến đến bước hoàn thiện của thể loại này chưa xuất hiện những đỉnh cao mới. Nhưng khi nhìn lại một lần nữa bước đi của thơ ca dân tộc cũng như vai trò to lớn của trường ca trong nền văn học nói riêng và trong dòng chảy tinh thần của nhân loại nói chung, chúng ta càng thấy rõ hơn những đóng góp không thể phủ nhận của trường ca Trần Anh Thái. Với tinh thần lao động nghiêm túc, ý thức tận hiến vì nghệ thuật của người nghệ sĩ chân chính, Trần Anh Thái xứng đáng là cây bút trường ca nổi bật nhất trong giai đoạn hiện nay. Tuy nhiên, đến nay vẫn chưa có một công trình nào nghiên cứu một cách toàn diện

và có hệ thống về trường ca của Trần Anh Thái. Với mong muốn tìm hiểu những nét độc đáo về phương diện nội dung và hình thức nghệ thuật trong các sáng tác trường ca của Trần Anh Thái để thấy được sự diễn tiến, phát triển của thể loại trường ca nói riêng, sự phát triển của nền văn học dân tộc nói chung đồng thời thấy được vị thế của nhà thơ trên thi đàn Việt Nam, cá nhân tôi đã lựa chọn đề tài ***Trường ca của Trần Anh Thái*** làm đối tượng nghiên cứu cho luận văn của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Trường ca của Trần Anh Thái ra đời đã thu hút được sự quan tâm của nhiều nhà nghiên cứu, phê bình văn học. Với việc trình làng trường ca đầu tiên: *Đổ bóng xuống mặt trời*, nhà thơ Trần Anh Thái đã tạo được một làn sóng phê bình sôi nổi. Các vấn đề được đề cập đã vượt qua giới hạn về nội dung, thành tựu của một tác phẩm, tác giả để đi tới những vấn đề về cảm hứng, kết cấu, biểu tượng, giọng điệu chung của thể loại.

Sáng 18-1-2008, Khoa Sáng tác và Lý luận - Phê bình văn học, Đại học Văn hóa Hà Nội đã tổ chức buổi tọa đàm thơ mang chủ đề ***“Nhà thơ Trần Anh Thái với thể loại trường ca”***. Đến dự buổi tọa đàm có các nhà văn, nhà thơ và đông đảo các nhà LLPB như PGS Nguyễn Văn Long (ĐHSPHN), PGS.TS Nguyễn Đăng Điệp, PGS.TS Nguyễn Bích Thu, PGS.TS Lưu Khánh Thơ (Viện Văn học),... cùng sự có mặt của đông đảo giảng viên, sinh viên khoa ST và LL - PBVH. Hầu hết các bản tham luận đều tập trung khẳng định sự thành công cả trên phương diện nội dung lẫn nghệ thuật của trường ca *Ngày đang mở sáng* nói riêng và các trường ca của Trần Anh Thái nói chung.

Khoảng một năm sau đó, vào ngày 4-6, tại Viện Văn học Việt Nam đã tổ chức cuộc tọa đàm chung quanh cuốn ***“Trường ca Trần Anh Thái”*** do Hội Nhà văn ấn hành vào cuối năm 2008, tập hợp ba trường ca viết trong hơn mười năm của tác giả. Đến dự buổi tọa đàm có nhiều nhà thơ, nhà văn, nhà nghiên cứu phê bình văn học, các nghiên cứu sinh, các bạn trẻ trong giới sáng tác và

đông đảo bạn đọc. Những ý kiến đưa ra trong buổi tọa đàm đều đánh giá cao tinh thần sáng tạo, nỗ lực cách tân thể loại và những đóng góp đáng kể của tác giả Trần Anh Thái với thể loại trường ca. Tiêu biểu là ý kiến của các tác giả như: GS.TS Trần Đình Sử, PGS.TS Trương Đăng Dung, TS. Nguyễn Thanh Tú, PGS.TS Ngô Văn Giá, PGS.TS Nguyễn Đăng Điệp, PGS.TS Lưu Khánh Thơ, PGS.TS Lý Hoài Thu... Mỗi người nghiên cứu và đánh giá trường ca Trần Anh Thái từ một phương diện, khía cạnh khác nhau. Tuy nhiên hầu hết đều có những ngợi ca đối với nhà thơ này. Những buổi tọa đàm này rất quan trọng trong việc đưa trường ca Trần Anh Thái đến với bạn đọc và khẳng định tài năng mới nở rộ của nhà thơ quân đội này.

Ngoài ra, rất nhiều bài báo, phê bình xuất hiện trên các Tạp chí văn nghệ Quân đội, báo Văn nghệ, Tạp chí Văn học, Tạp chí Nghiên cứu Văn học của Viện văn học... đề cập đến trường ca của Trần Anh Thái.

Kiều Nga (16/8/2009) có bài viết: ***Sự kết hợp của chữ trong trường ca Trần Anh Thái***. Trong bài viết, tác giả đã bày tỏ cảm xúc của mình khi đọc tập Trên đường như sau:

"Những chữ cô chất đến hết mực

Đóng đanh những chi tiết khó nhỏ khỏi trái tim người đọc

Chúng đau đến rách giấy

Khốc liệt như muốn hét lên..."

Nguyễn Thị Thanh Thủy có bài viết: ***Giọng điệu trong trường ca Trần Anh Thái*** số ra ngày 15/5/2010 đăng trên báo Tiếng Việt đã có những nhận xét rất mới: *Sự "lạ hóa" giọng điệu trong trường ca Trần Anh Thái thể hiện rõ trong sự đổi mới về kết cấu. Các trường ca của anh là những "trường ca tâm trạng, chất chứa qua những dòng suy tư mang tính phản tỉnh của tác giả". Bởi thế, sự suy tư, triết lý của Trần Anh Thái không khô khan, trừu tượng, mà nó là sự cụ thể hóa tiếng nói của một cái tôi tự biểu hiện, thế nên chất suy tư, triết lý càng sâu lắng, thấm trải hơn.*